



Welkom in München

AANKOMST IN MÜNCHEN	3
WAT U NIET MAG MISSEN	4
HOOGTEPUNTEN VAN MICHELIN	6
MÜNCHEN IN 3 DAGEN	8



Het stadhuis op
de Marienplatz



Het Olympiapark werd aangelegd voor de Olympische Spelen van 1972.
Tegenwoordig wordt het gebruikt voor evenementen. © no_limit_pictures/Stock



AANKOMST IN MÜNCHEN

Met het vliegtuig

Munich Airport (MUC) – ☎ 089 975 00 (inlichtingen over de vluchten) - ☎ 089 975 214 70 (verloren bagage) - www.munich-airport.com. De luchthaven ligt op 28 km ten noordoosten van de stad.

🕒 'Met het vliegtuig', blz. 13.

NAAR HET CENTRUM MET DE TREIN

De toegang tot de **S-Bahn** (de voorstadstreinen) is goed aangeduid.

Lijnen S1 en S8 zijn het snelst en brengen u naar het centrum (Hauptbahnhof – het centraal station – en Marienplatz), vertrek om de 10 min.

Luchthaven/centraal station: dienstverlening voor lijn S8 gegarandeerd tussen 4.00 u en 1.25 u (extra trein op za., zon- en feestd. om 1.45 u); voor lijn S1 tussen 4.30 u en 0.10 u.

Centraal station/luchthaven: dienstverlening voor lijn S8 gegarandeerd tussen 3.15 u en 1.35 u (extra trein op za., zon- en feestd. om 2.35 u); voor lijn S1 tussen 3.40 u en 23.20 u.

Tickets (🎫 kader hiernaast) te koop aan de loketten of automaten.

Reistijd: 40 min. tot het centrum.

NAAR HET CENTRUM MET DE BUS

Pendeldienst Lufthansa – www.airport-bus-muenchen.de. Rijd tussen de luchthaven en het Hauptbahnhof (centraal station) met een halte in Schwabing-Nord. Vertrek om de 15 min.

Luchthaven/station: 6.30-22.30 u.

Station/luchthaven: 5.15-20.00 u.

Tickets – € 10,50 enkelkje (6-14 jaar € 5,50) en € 17 retourkje (6-14 jaar € 11).

Reistijd: 45 min. naar het station en 25 min. naar Schwabing-Nord.

MET DE TAXI

Een rit per taxi is vrij duur: € 70 overdag. Reistijd: 30-40 min.

Met de trein

Hauptbahnhof – www.bahn.com

Het **centraal station** ligt in het centrum (**Vouwkaart C5**) en is te bereiken met lijnen 1, 2, 3, 4, 5 en 7 van de U-Bahn, lijnen 1, 2, 3, 4, 6, 7 en 8 van de S-Bahn en verschillende tramlijnen (kaart van het openbaar vervoer aan de binnenzijde van het omslag).

🕒 'Met de trein', blz. 12.

VOORDELEN TREIN EN METRO

Airport-City-Day-Ticket 'Single' voor € 13, geldig op het volledige net tot de volgende dag 6.00 u 's ochtends.

Reist u met meerdere personen, kies dan voor een Airport-City-Day-Ticket 'Group' (€ 24,30) tot 5 volwassenen (of 2 kinderen tussen 6 en 14 jaar in plaats van 1 volwassene) tegen dezelfde voorwaarden.


🎫 *Dit ticket wordt automatisch ontwaard bij de aankoop.*




WAT U NIET MAG MISSEN

Onze favoriete 'mooiste plekjes'



Deutsches Museum★★★
Vouwkaart E7 -  blz. 63



Die Pinakotheken: Alte★★, **Neue**★★★
en **Pinakothek der Moderne**★★★
Vouwkaart D3-4 -  blz. 48-53



Residenz★★
Vouwkaart DE5 -  blz. 32



Frauenkirche★★
Vouwkaart D5 -  blz. 40



5

Kasteel Nymphenburg★★

Buiten de vouwkaart - 📍 blz. 66



6

BMW Museum★★

Buiten de vouwkaart - 📍 blz. 70



7

Marienplatz★

Vouwkaart D5 - 📍 blz. 26



8

Asamkirche★

Vouwkaart D6 - 📍 blz. 42



9

Englischer Garten★

Vouwkaart EG1-4 - 📍 blz. 57



10

Viktualienmarkt★

Vouwkaart D6 - 📍 blz. 28



HOOGTEPUNTEN VAN MICHELIN

♥ **Slenteren langs de kraampjes op de Viktualienmarkt** en genieten van het aanbod aan slowfood en andere ambachtelijke producten voor de lunch. Daarna plaatsnemen in de *Biergarten* terwijl u de meiboom met zijn vrolijke kleuren bewondert. De Viktualienmarkt is niet alleen de uitgelezen plek om boodschappen te doen, er eten is een must! 🍷 blz. 28.

♥ **Zich onderdompelen in de Italiaans aandoende elegantie** van de **Theatinerkerche** en de **Feldherrnhalle**. De gele, zuiderse gevel van de kerk en



De Asamkirche is een meesterwerk van de rococostijl.

♥ **Terugkeren naar de tijd van de Wittelsbachs** bij het horen van een opera van Mozart in het **Cuvilliés-Theater** in de Residenz. Neem plaats in een rode, fluwelen stoel en bewonder het verguldsel en de draperieën en natuurlijk het werk van de stukadoors. 🍷 blz. 36.

de open loggia, voeren u zo mee naar een plein in Florence. Zegt men niet dat München de meest noordelijk gelegen stad van Italië is? 🍷 blz. 38.

♥ **Zich laten verrassen door de welderige barokversiering in de Asamkirche**, een architecturaal pareltje waarvan men maar niet genoeg kan krijgen. De uitbundige decoratie is van een ongeëvenaarde luxe, waarbij elke millimeter bezet is met de fijnste details die samen een harmonieus geheel vormen. 🍷 blz. 42.

♥ **Een uitstapje maken naar een Biergarten in een van de groene longen** van de stad en genieten van een slok fris bier. Volg het voorbeeld van de Münchenaren en neem uw tijd om een *Maß* bier te drinken in de verfrissende schaduw van de kastanjabomen, omgeven door niets anders dan de frisse lucht, de natuur en het licht. 🍷 blz. 100.

♥ **Zijn artistieke kant aanspreken in het Lenbachhaus**, waarvan de nieuwe hedendaagse vleugel in schril contrast staat met de 19de-eeuwse villa in



Florentijnse stijl. Laat u overdonderen door het licht in het atrium en ontdek de werken van het Duitse expressionisme in hun perfecte opstelling. Eindig met een kop koffie of een maaltijd in de bar Ella met uitzicht op de Propyläen.

blz. 45.

♥ **Zijn kennis over de geschiedenis van de Tweede Wereldoorlog opfrissen** in het nieuwe documentatiecentrum over het nationaal-socialisme, dat uitleg geeft bij de tragedie van het nazisme en bij de sleutelrol die München gespeeld heeft bij de opkomst van Hitler. blz. 53.

♥ **De dag plukken in Schwabing** terwijl u geniet van een verse smoothie of een biologisch ijsje. Dat is de beste manier om het hippe München te leren kennen, te midden van de tuintjes die onaangeroerd lijken of de trendy cafés langs de ultra-nette straten. blz. 56.

♥ **Zich onderdompelen in het wilde nachtleven** van de wijk **Glockenbach**. De nacht in dansen met een Duke in de hand, een gin die hier in München gemaakt wordt. blz. 64.

♥ **Langs het laatste deel van het kanaal naar Schloss Nymphenburg lopen**, terwijl u geniet van het vredige tafereel van het grote waterbekken waarin de symmetrische gebouwen weerspiegelen. Of nog beter: trek in de winter de schaatsen aan om ditzelfde deel van het kanaal op het ijs te verkennen. blz. 66.



© P. Kneffel/dpa/age fotostock

Surfen op een kunstmatige golf in de Eisbach

♥ **De surfers gadeslaan** die de kunstmatige golven van de Eisbach aan de rand van de Englischer Garten bedwingen. Een haast irreëel plaatje! blz. 58.

♥ **De herinnering levend houden in het concentratiekamp van Dachau**, waar bezoekers van over de hele wereld samenkomen om de slachtoffers van de naziterreur te gedenken. En de plek vol emoties verlaten, ervan overtuigd dat dit nooit meer mag gebeuren. blz. 71.



MÜNCHEN IN 3 DAGEN

De eerste dag

► Ochtend

Begin de dag met een kop koffie in café Glockenspiel op de **Marienplatz**★ (blz. 26), pal in het centrum van München. Vanaf de 5de etage, waar het café gelegen is, hebt u een prachtig uitzicht op de toren van het **Neues Rathaus** (blz. 26) en zijn automaten die elke dag om 11.00 u en 12.00 u (en vanaf de lente om 17.00 u) tot leven komen. Keer terug naar de begane grond om dan opnieuw omhoog te klimmen in het belfort van

het stadhuis (met de lift) of naar het terras van de **Sankt Peterskirche** (zonder lift – blz. 28). Niet ver hiervandaan ligt de **Viktualienmarkt**★ (blz. 28). Loop langs de kraampjes op de markt en koop het nodige voor een picknick, die u dan kunt verorberen aan de tafels van de naburige **Biergarten**, terwijl u geniet van een frisse kan bier.

► Na de middag

Loop door de straten van de **Altstadt**★★ (blz. 39), ga langs de **Frauenkirche**★★ (blz. 40) en eindig in de **Residenz**★★ (blz. 32). Het bezoek van dit prinselijke paleis is een must: u doorkruist de rijkversierde zalen met verguld stucwerk, marmeren bekleding en levendige fresco's vol details. Na deze barokke overdaad is het tijd voor een welkome wandeling door het groen, over de grasperken van de **Englischer Garten**★ (blz. 57).

► Avond

Eindig met een diner bij het water, in het **Seehaus** (blz. 100), een van de **Biergärten** van de Englischer Garten die ernaast ligt.

De tweede dag

► Ochtend

Trek naar de Königsplatz in de museumwijk **Kunstareal**★★★ (blz. 44) en zijn prachtige collecties meesterwerken. Afhankelijk van uw voorkeur kiest u voor de 20ste-eeuwse schilderkunst, de antieke Griekse of Egyptische collecties, de geschiedenis van de Tweede



Biergarten in de Englischer Garten



Wereldoorlog of de hedendaagse kunst. Er wachten u hier niet minder dan negen musea. Het is onmogelijk om ze allemaal te bezichtigen; u zult dus vooraf een keuze moeten maken. Nadat u uw ogen twee uur lang de kost heeft gegeven is het tijd voor een wandeling om even de benen te strekken, en wel naar de hippe wijk **Schwabing★** (blz. 56) wat verderop. Neem voor de lunch plaats op het terras van de **Kaisergarten** (blz. 97), een uitstekend restaurant met Alpijnse specialiteiten (attentie: zit vaak voll!).

► Na de middag

Na een bezoek aan het oude Schwabing keert u terug naar de Altstadt voor een blik op de **Asamkirche★** (blz. 42) en zijn indrukwekkende decoraties. Stop aan het einde van de dag bij het warenhuis **Lodenfrey** (blz. 108) en trek er een traditionele dirndl of lederhose aan.

► Avond

Trakteer uzelf op een lekkere cocktail in de luxueuze **Falk's Bar** (blz. 111), gevolgd door een lekker etentje in een van de restaurants in de oude stad.

De derde dag

► Ochtend

Vertrek bij de Marienplatz of het centraal station per dubbeldeksbus

naar **Nymphenburg★★** (blz. 66). Tijdens deze toeristische route door de Altstadt hebt u tijd om rustig wakker te worden voordat u enkele kilometers verderop de zomerresidentie van de prinsen en koningen van Beieren bereikt. Bezoek in de winter de verschillende vertrekken van het kasteel en het **Marstallmuseum★** (blz. 67); geniet in de zomer van de **botanische tuin★★** (blz. 68), een van de mooiste van Europa, en het **park★**, waarin verschillende paviljoenen verborgen liggen. Keer terug naar het centrum met hetzelfde vervoermiddel en lunch uitgebreid in de **Augustiner Keller** (blz. 101), de bekendste **Biergarten** van München.

► Na de middag

Neem met uw dagticket opnieuw de dubbeldeksbus naar het **BMW Museum★★** (blz. 70). Het museum en het interactieve centrum van het beroemde automerk zijn twee van de drukstbezochte plaatsen in Beieren. Eindig uw bezoek met de **Olympiaturm** (blz. 69) net ernaast in het Olympiapark: hier geniet u van een adembenemend **uitzicht★★★** met op de achtergrond de Alpen. En waarom niet even op zoek gaan naar alle straten die u de laatste drie dagen gevolgd hebt...



DE REIS VOORBEREIDEN

Formaliteiten

Documenten – Een geldige identiteitskaart of paspoort volstaan om naar München te reizen.

Visum – Inwoners van de Europese Unie hebben geen visum nodig voor een verblijf in Duitsland.

Geldzaken

De munteenheid is de **euro**.

Visa cards worden niet overal aanvaard. In bars, restaurants en kleine winkels kan het handig zijn contant geld bij zich te hebben.

12 Voorzie ook altijd muntstukken van € 1 of € 2 euro voor de kluisjes in de musea (tassen en grote voorwerpen zijn strikt verboden).

 'Banken', blz. 14.

Gezondheid

Zorg voor een Europese ziekteverzekeringskaart of ziekenfondskaart. U vraagt deze kaart gratis aan bij uw zorgverzekeraar of mutualiteit, uiterlijk twee weken voor vertrek.

Klimaat

December, januari en februari zijn de koudste maanden, met een gemiddelde temperatuur van -4 °C. U kunt München dan wel onder een sneeuwtapijt verkenen en misschien een dagje gaan skiën in Garmisch-Partenkirchen. In **april** kondigt de heropening van de *Biergärten* meestal het begin van de lente aan.

Mei is de ideale maand (gemiddeld 19 °C). **Juli** en **augustus** zijn de warmste maanden van het jaar (25 °C) met het grootste aantal zonuren per dag (8 uur/d.). Het kan dan wel geregeld onweren.

Het **toeristisch hoogseizoen** ligt in de zomer, tijdens de bierfeesten (*Oktoberfest*) in september en oktober, en tussen november en december voor de kerstmarkten.

Let ook op voor de vele beurzen die de hotelprijzen stevast de lucht injagen. Zo is er om de vier jaar in april de internationale bouwbeurs Bauma.


Met de trein


In het **centraal station** (Hauptbahnhof) stoppen treinen van de U-Bahn en de S-Bahn.

 'Aankomst in München', blz. 3.

INTERNATIONALE LIJNEN

NS – Nederlandse Spoorwegen
 030 230 0023 (Nederland) - www.nshinternational.nl

Thalys –  +32 (0)70 66 77 88 (€ 0,30/min.) - www.thalys.com

Duitse Spoorwegen (Deutsche Bahn) –  0180 6 99 66 33 - www.bahn.de

Treinreiswinkel –  071 513 70 08 (Nederland) - www.treinsreiswinkel.nl

NMBS – Nationale Maatschappij der Belgische Spoorwegen -  02 528 28 28 - www.b-europe.com

Met het vliegtuig

München heeft slechts één luchthaven, **Munich Airport (MUC)**. 📍 'Aankomst in München', blz. 3.

REGULIERE MAATSCHAPPIJEN

Lufthansa – 📞 070 35 30 30 (België), 📞 020 721 9242 (Nederland - € 0,15/min.) - www.lufthansa.com.

Rechtstreekse vluchten van Brussel en Amsterdam naar München.

Brussels Airlines – 📞 0902 51 600 - (€ 0,75/min.) - www.brusselsairlines.com. Dagelijks vluchten van Brussel naar München, uitgevoerd door Lufthansa.

KLM – www.klm.com. Dagelijks vluchten van Amsterdam naar München.

Toeristische informatie

📍 'Toeristenbureaus', blz. 19.

WEBSITES

www.muenchen.de – De officiële website van de stad. Uitgebreide Engelse versie.

www.simply-munich.com – Website van het Toeristenbureau van de stad in het Engels.

www.germany.travel – Website van het nationale Toeristenbureau van Duitsland, met onder meer artikelen over het München van nu.

www.kunstareal.de – Het webportaal van de museumwijk. Adressen, projecten, openingstijden, kaarten; alles ook beschikbaar in het Engels.

www.oktoberfest.de – Officiële website van de bierfeesten. Handige versie in het Engels om uw verblijf voor te bereiden.

www.munichbeergardens.com – Een uitgebreide website in het Engels met een overzicht van alle *Biergärten* in de hoofdstad van Beieren. Cijfers, weetjes en foto's.

www.spiegel.de/international – Internationale pagina's (in het Engels) van het Duitse weekblad *Der Spiegel*.

www.fcbayern.de/en – Alles wat u moet weten over FC Bayern in het Engels.



RONDE MARIENPLATZ★★



Dit is het kloppende hart van de stad. Hier werd München in 1158 gesticht op een doorgaansroute waar zout werd verhandeld. Acht eeuwen later biedt een metrostation toegang tot het plein met zijn stadhuis dat bekend is om zijn klokkentoren waar dagelijks een automaat in werking treedt. Nieuwsgierige voorbijgangers en lokale inwoners kijken dan allemaal tegelijk omhoog. Deze mooie mix van toeschouwers vindt u ook terug bij de kraampjes van de naburige Viktualienmarkt, die herinnert aan het koopmansverleden van de stad.

► **Bereikbaarheid:** S1 tot S8, U3 en U6, halte Marienplatz.

Detailkaart van de wijk hiernaast. Uitneembare vouwkaart DE5-6.

► **Aanrader:** proef op de Viktualienmarkt van de *Weißwurst* (kalfsworst), een Beierse specialiteit die gegeten wordt met een pretzel en zoete mosterd en daarbij *selbstverständlich* een biertje!

26 'De beste adressen', blz. 92, 100, 102, 107 en 114.

Marienplatz ★

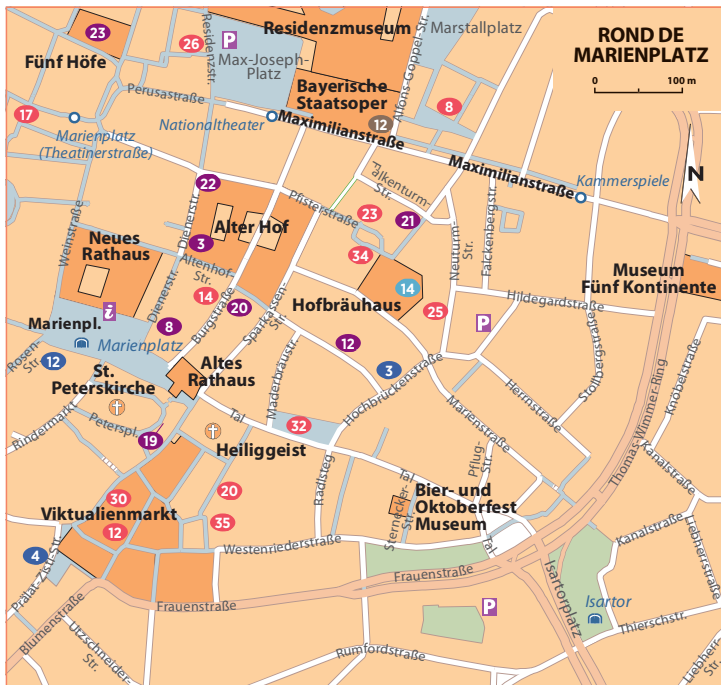
Vouwkaart D5

In het midden van de Platz staat de **Mariensäule** oftewel zuil van Maria, beschermheilige van Beieren. Deze is opgericht door keurvorst Maximiliaan (1638). De noordkant van het plein wordt gevormd door het **neogotische Neues Rathaus** (Nieuwe Stadhuis, 1867-1908), een van de weinige gebouwen die de bombardementen van de Tweede Wereldoorlog overleefden, terwijl 70% van de stad vernield werd. Let in de gevel op de beelden van de **Wittelsbachs**, wier naam u geregeld zult tegenkomen: dit vorstenhuis regeerde over Beieren van 1180 tot 1918 (blz. 126). Het **Glockenspiel** (klokkenspel) in de erker van de toren is een echte attractie: de bovenste

figuren, van koper bedekt met gekleurd emaille, spelen het toernooi na dat in 1568 bij de vorstelijke bruiloft tussen hertog Willem V en Renata van Lotharingen plaatsvond; onderaan wordt de dans van de kuipers uitgebeeld (om 11.00 u en 12.00 u; maart tot okt. ook om 17.00 u).

Aarzel niet om de binnenplaats te bezoeken, met een trappenhuis met wenteltrap. De **toren van het Rathaus** biedt een vrij **uitzicht** op München (lift: mei-okt.: 10.00-19.00 u; nov.-april: dag. behalve za., zon- en feestd. 10.00-17.00 u - € 3).

Aan de oostkant van het plein verheft zich het **Altes Rathaus** met een trapgevel bekroond met torentjes. Het Rathaus werd gebombardeerd tijdens de Tweede Wereldoorlog, maar werd volledig herbouwd. Er is nu een klein


UIT ETEN

Brenner	8
Der Pschorr	12
Hofer	14
Les Deux	17
Caleo	20
Matsuhisa	25
Schneider Bräuhaus	32
Schuhbecks	23
Spatenhaus an der Oper	26
Viktualienmarkt	30
Wirtshaus Ayingers	34

Zum Alten Markt

35

IETS DRINKEN

Bar Centrale	3
Cafe Glockenspiel	12
Schmalznudel Café	20
Frischhut	4

WINKELN

Dallmayr	3
Holz-Leute	19
Ludwig Beck	8

Magazin

23

Manufactum

22

Obacht

12

Schuhbecks Gewürze

21

Tracht + Mode Gerboth

20

UITGAAN

Bayerische Staatsoper

12

BIER DRINKEN

Hofbräuhaus

14

MEIBOOM

In Beieren wordt de eeuwenoude, Europese traditie van het meiboomfeest (Maibaum) levend gehouden, een ritueel dat tegelijk een ode is aan de vruchtbaarheid en de komst van de lente viert. Op 1 mei worden in tal van Beierse steden grote festiviteiten georganiseerd. De meibomen worden met de hand opgericht op de hoofdpleinen van de dorpen, een heel karwei! Tegenwoordig blijven ze dan ook minstens drie jaar staan. De meibomen zijn versierd in de kleuren van Beieren, met blauw-witte linten. Daarnaast ziet u ook figuren die de verschillende ambachten symboliseren. In München heeft de vereniging van Münchense brouwerijen in 1962 de eerste meiboom opgericht op de Viktualienmarkt.

speelgoedmuseum in gehuisvest. Meer naar achteren, zuidwaarts, staat de Peterskirche.

Sankt Peterskirche

Vouwkart D5-6 – Beklimming van de toren - winter: 9.00-17.30 u, zon- en feestd. 10.00-17.30 u; maart-juni en okt.: 9.00-18.30 u, zon- en feestd. 10.00-18.30 u; juli-sept.: 9.00-19.30 u, zon- en feestd. 10.00-19.30 u - € 3.

De Münchenaren noemen de klokken-toren (1386) liefkozend **Alter Peter** (Oude Peter). Dit is dan ook de belangrijkste troef van deze kerk, vanwege het mooie **uitzicht** waarmee u beloofd wordt na de beklimming van de 299 treden.

Let bij het afdalen ook op de drie 13de-eeuwse, gotische schepen van deze heldere kerk die in de 17de en 18de eeuw in barokstijl werd herbouwd. Midden op het monumentale hoofdaltaar staat een beeld van Petrus (1493) van de hand van Erasmus Grasser. De beelden van de vier kerkvaders, iets lager, zijn het werk van **Egid Quirin Asam** (1732).

Heiliggeistkirche

Vouwkart D6

Deze gotische kerk werd tussen 1723 en 1730 volledig verbouwd in barokstijl. De neobarokke gevel dateert van 1888. Het schilderij van het **hoofdaltaar** is van Ulrich Loth (1664) en de twee engelen met grote vleugels voor de zuilen van het altaar zijn gemaakt door Johann Georg Greiff (1730).

Viktualienmarkt ★

Vouwkart D6 – Dag, behalve zo. 8.00-20.00 u.

Deze markt, de ideale onderbreking bij een wandeling door München, lijkt op een dorpsmarkt met zijn **Maibaum** ( kadertekst hierboven) en bestaat al sinds 1807, toen de kraampjes hierheen werden verhuisd omdat de Marienplatz te klein was geworden. De markt bekoort vanwege de gezellige drukte en de vele stalletjes. Neem bij mooi weer net als de Münchenaren plaats aan een van de tafels van de populaire **Biergarten**, en geniet van een pul bier en een portie **Obatzda**, een gerecht op



De dankzuil (1638) in het midden van de Marienplatz en voor het Neues Rathaus is gewijd aan de beschermheilige van Beieren, de maagd Maria. © User10095428_393/iStock

basis van kaas dat op een bretzel wordt gesmeerd. Andere specialiteit die u beslist moet proeven: een *Radler*, bier met limonade, een cocktail die begin 20ste eeuw in München bedacht zou zijn en tegenwoordig in heel het land te verkrijgen is. De **zes Münchense brouwerijen** (Augustiner, Hacker-Pschorr, Hofbräu, Löwenbräu, Paulaner, Spaten-Franziskaner) verkopen er – op initiatief van de overheid voor een gelijkwaardige verdeling van de inkomsten – bij toerbeurt bier.

In de **Biergarten** staan zes fontein. Twee ervan stellen de komiek Karl Valentin (1882-1948) en zijn partner Liesl Karlstadt voor.

Ten zuiden van de Viktualienmarkt staat een langgerekt, glazen

gebouw, de voormalige graanhal of **Schrannehalle**.

Loop naar de Dreifaltigkeitsplatz, een charmant pleintje met vele terrassen, en volg dan de Westenriederstraße.

Bier- und Oktoberfest Museum

Vouwkaart E6 – Sterneckerstr. 2 - 51 tot 58, halte Isartor - ☎ 089 24 23 16 07 - www.bier-und-oktoberfest-museum.de - di.-za. 13.00-18.00 u - zo., ma. en feestd. gesl. - rondleiding in het Engels na afspraak - € 4.

Dit kleine museum huist in het oudste huis van München (1340) en behandelt de geschiedenis van het bekende Oktoberfest. De bekroning van het bezoek is natuurlijk een pul koel bier.

30





DE OORSPRONG VAN DE BIERGÄRTEN

*Op 4 januari 1812 wordt in München officieel de eerste **Biergärten** geopend, letterlijk 'biertuinen in de openlucht'. Al snel duiken ze in heel Duitsland op. Maar in werkelijkheid bestonden ze al in de 16de eeuw, daar waar de brouwers hun tonnen bier opsloegen, diep onder de grond in kelders en beschermd door het dichte bladerdak van kastanjebomen. Om bier te kopen begaven de Beieren zich ter plaatse met een grote pul die ze lieten vullen en dan meenamen naar huis om daar op te drinken. Beetje bij beetje evolueerde dit gebruik en de brouwers ontwikkelden al snel een lucratieve nevenactiviteit. Om alle concurrentie met de restauranthouders tegen te gaan verbood Lodewijk I van Beieren de verkoop van voeding, maar mochten de aanwezige gasten wel zelf etenswaren meebrengen. Hiermee erkende hij meteen het bestaan van de Biergärten. Ook nu nog is het toegestaan om een eigen picknick mee te brengen, op voorwaarde natuurlijk dat u ook een pul bier bestelt.*

Volg Tal tot de passage Böhmler, die u volgt tot de Orlandostraße. Ga recht-door naar Platzl.

Hofbräuhaus ★

Vouwkart E5 – Platzl 9 - ☎ 089 29 01 36 10 - www.hofbraeuhaus.de - 9.00-24.00 u.

Dit is een van de bekendste brouwerijen van München: ze werd gesticht in 1589 en is daarmee een van de oudste en grootste van de stad, met plaats voor 3500 gasten. Politici van alle gezindten vonden hier de geschikte ruimte om hun meetings te houden. Zo ook een zekere Adolf Hitler, die hier in 1920 het programma van zijn latere partij, de NSDAP (*Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei*) liet goedkeuren. De brouwerij werd in 1944 ernstig beschadigd bij een luchtaanval, maar heropende de deuren in 1954. Sindsdien wordt er dagelijks 10.000 liter bier geschonken.

Aan de grote, houten tafels in de **Schwemme**, een reusachtige gewelfde zaal op de benedenverdieping, is de sfeer op zijn best. Let op de metalen kluisjes waarin eregasten hun eigen bierpul kunnen opbergen, en op de stamtafels (*Stammtische*) waar de gasten op zondag gekleed gaan in traditionele klederdracht. Ook de *Biergarten* op het binnenplein is heel aangenaam. *Neem de Pfisterstraße. De ingang van het kasteel ligt links voorbij het portaal.*

Alter Hof

Vouwkart DES

Dit rechthoekige gebouw was van 1253 tot 1474 de residentie van de **Wittelsbach-dynastie**, de koninklijke familie die Beieren regeerde van het eind van de 12de eeuw tot 1918. De zuidvleugel heeft een sierlijke toren met overhangend vakwerk (eind 15de eeuw), die de Münchenaren de *Affenturm* (Apentoren) noemen.



UIT ETEN

München is de hoofdstad van de Beierse gastronomie (🍴 blz. 134). De specialiteiten met vlees, fijne vleeswaren, kool en aardappelen zijn bijzonder lekker. Voor een lichtere maaltijd kunt u beter kiezen voor de Italiaanse, Franse of Japanse keuken. Maar wat een geluk: München heeft als kosmopolitische stad een ruim culinair aanbod uit heel de wereld! De **Altstadt**, **Schwabing**, **Lehel** en **Haidhausen** herbergen de beste adresjes, waar kwaliteit, verfijndheid en creativiteit hand in hand gaan. Zoals het hoort in chiquere stadswijken...

De prijsaanduidingen hieronder omvatten een voorgerecht, een hoofdgerecht en een nagerecht zonder drankjes.

🍴 *Onderstaande adressen vindt u terug op de uitneembare vouwkaart aan de binnenzijde van het omslag; zoek het overeenkomstige nummer (bv. 1). De aanwijzingen in het rood verwijzen eveneens naar deze kaart. Sommige adressen staan ook aangegeuid op de detailkaarten van de wijken.*

Rond de Marienplatz

Detailkaart van de wijk blz. 27

MINDER DAN € 15

30 **Viktualienmarkt – D6** - Viktualienmarkt 3 - www.viktualienmarkt.de - dag, behalve zo. 8.00-20.00 u. Meer dan 100 kraampjes vullen de 10.000 m² van de grote markt van München. Hier geen industriële bereidingen, maar verse, lokale en zelfs biologische gerechten. Uitsstekende kraampjes met kazen, fruit en

groenten, honing en kruidkoek, maar ook meer exotische levensmiddelen. Ideaal om net als de Münchenaren plaats te nemen in de *Biergarten* van de markt voor een picknick met natuurlijk de obligate frisse pint bier.

TUSSEN € 15 EN € 30

12 **Der Pschorr – D6** - Viktualienmarkt 15 - ☎ 089 4423839 - www.derpschorr.de - ♿ - ma.-do. 10.00-24.00 u, vr.-za. 10.00-1.00 u, zo. 10.00-23.00 u - *gerechten € 19/37 - reserv. verplicht.* Een bevoorrechte locatie, midden op de Viktualienmarkt. Dit restaurant behoort tot de vereniging Slow Food Deutschland. De belangrijkste producten van het etablissement zijn rundvlees en bier. Het vlees is afkomstig van het uitzonderlijke ras 'Murnau-Werdenfels'. Het Hacker-Pschorr-bier wordt nog uit tonnen getapt, op ouderwetse wijze. Mooi terras op de markt in de zomer en grote, gewelfde zaal in de winter.

14 **Hofer – D5** - Burgstr. 5 - ☎ 089 24210444 - www.hofer-derstadtwirt.de - dag, behalve zon- en feestd. 10.00-24.00 u - € 14/31. Dit patriciërshuis met een trompe-l'oeilgevel is een van de oudste van München (1552). Het aardigst is de gezellige en intieme bovenzaal. Traditionele keuken, maar met beschaafde porties geserveerd, net wat u wilt om te proeven.

32 **Schneider Bräuhaus – D6** - Tal 7 - ☎ 089 2901380 - www.schneider-brauhaus.de - ♿ - 8.00-0.30 u - *dagschotel door de week*



© Zumaltemarkt.de

Caleo heeft het unieke interieur van een 400 jaar oude Zuid-Tirolse Ratsherrenstube.

93

€ 7 - gerechten € 7/40 - reserv. 's avonds aanbevolen. Een Beierse Stube als uit het boekje, met krakend parket, krantenrek en houten meubelen. Ga zitten waar er plaats is, soms gezellig bij andere gasten aan tafel. De Münchenaren zijn dol op het *Kronfleisch* (borststuk van kalf), een van de specialiteiten van het huis voor wie grote honger heeft. Ook suggesties van gerechten met bijbehorende biertjes.

34 Wirtshaus Ayingers – E5 -
Platz 1 - ☎ 089 23703666 - www.ayingers.de - dag. 11.00-1.00 u - 2 dag-schotels door de week € 9,90 - gerechten € 19/46 - reserv. aanbevolen.
Dit traditionele restaurant is ideaal gelegen tegenover het beroemde Hofbräuhaus. Bij mooi weer staat op het geplaveide plein een terras. De taverne beweert van Aying te zijn, een plaatsje ten zuiden van München,

waar het gelijknamig bier gebrouwen wordt. Op het menu staan de beroemde *Schweinbraten* (varkensgebraad) met *Knödel* (gekookte deegbollen) en *Weißwurst* (kalfsworst) met pretzel.

TUSSEN € 30 EN € 60

20 Caleo – D6 - Heiligegeiststr. 2 -
☎ 089 23241133 - caleo.restaurant - 10.00-24.00 u - gerechten € 13/16 - menu's € 16,50/25 - 's avonds en op za. en zo. reserv. aanbevolen. Hip adres aan de Viktualienmarkt. Caleo serveert vooral specialiteiten uit de Alpen: Beieren, Zuid-Tirol en Oostenrijk. Deze chique taverne serveert gerechten op basis van seizoensproducten. De maaltijd afsluiten kan met een van de honderd verschillende soorten brandewijn.

35 Zum Alten Markt – D6 -
Dreifaltigkeitsplatz 3 - ☎ 089 299995 -



WINKELN

In de **Altstadt** worden de voornaamste voetgangersstraten ingenomen door de grote internationale merken uit de confectiemode en door telefoonproviders. Midden in het oude stadsdeel herbergt de Viktualienmarkt (📍 blz. 92) voornamelijk winkels die levensmiddelen verkopen. De **Maximilianstraße**, dicht bij de Residenz, is voorbehouden aan luxemerken. **Glockenbach** in het zuiden is dan weer de wijk van de tweedehandszaken, ontwerpers, onafhankelijke merken. Ze zorgen voor de nodige diversiteit in het

commerciële München. U zult beslist versteld staan van het grote aantal winkels gewijd aan dirndls en lederhosen, de traditionele klederdracht in de buurt. Ze tonen hoe sterk de Beieren verbonden zijn met hun tradities (📍 blz. 138).

📍 *Onderstaande adressen vindt u terug op de uitneembare vouwkaart aan de binnenzijde van het omslag; zoek het overeenkomstige nummer (bv. 1). De aanwijzingen in het rood verwijzen eveneens naar deze kaart. Sommige adressen staan ook aangegeefd op de detailkaarten van de wijken.*

106



© Charlotten

Wat de chocolade van Dallmayr zo uniek maakt is de kwaliteit van de basisingrediënten, een bijzondere versheid en een passie voor het product.



Rond de Marienplatz

Detailkaart van de wijk blz. 27

FIJNE KRUIDENIERSWAREN

3 Dallmayr – D5 - Dienerstr. 14-15 -
 ☎ 089 2135110 - www.dallmayr.de -
 ♿ - dag. behalve zon- en feestd. 9.30-
 19.00 u. Deze kruidenierszaak in de
 Altstadt is een vaste waarde. De benedenverdieping telt verschillende toonbanken en biedt de beste producten ter wereld aan, voor een heuse culinaire reis. De chocolade wordt ter plekke gemaakt, net als de zalmbereidingen. Op de bovenverdieping bevindt zich een café annex bistro waar u ter plekke gebrande koffie kunt proeven.

21 Schuhbecks Gewürze – E5 -
 Platzl 4 - dag. behalve zo. 10.00-
 19.00 u. Rond de Platzl, midden in
 de oude stad, regeert chef Alfons
 Schubeck, de officiële kok van
 FC Bayern en eigenaar van verschillende
 restaurants en gastronomische winkels,
 waaronder deze zaak met kruideniers-
 waren. In een barokinterieur, verspreid
 over twee etages, staan verschillende
 kraampjes met kruiden uit de hele
 wereld. Voor een brede waaier aan
 geuren en smaken.

SOUVENIRS

12 Obacht – E5 - Ledererstr. 17 -
 ☎ 089 18904260 - www.obacht-web.de -
 dag. behalve zo. 10.00-19.00 u.
 Enkel de Münchenaren slagen erin om
 een traditionele koekoeksklok om
 te vormen tot een trendy voorwerp!
 Als bewijs is er deze zaak, Obacht
 ('Opgelet' in het lokale dialect), die met
 zorg Beiers ambachtswerk heeft uit-
 gekozen en getransformeerd in hippe
 hebbedingetjes. Een niet te missen



© kaoru/flickr

Holz-Leute verkoopt meer dan 8000
 verschillende, handgemaakte producten.

107

adres voor wie een origineel aandenken
 aan Beieren mee naar huis wil nemen.

22 Manufactum – D5 - Dienerstr. 12 -
 ☎ 089 23545900 - www.manufactum.com -
 dag. behalve zo. 9.30-19.00 u.
 Dit merk is heel bekend in Duitsland
 en is gespecialiseerd in traditionele
 voorwerpen van uitstekende kwalite-
 it. Van meubelen tot speelgoed, van
 lichtarmaturen tot beddengoed, van
 vaatwerk tot cosmetica... Hier vindt u
 heuse cultobjecten. Ook een ethoek
 met ambachtelijke broodjes, kaas, soep
 en sandwiches.

19 Holz-Leute – D6 - Viktualien-
 markt 2 - ☎ 089 268248 - www.holz-leute.de -
 dag. behalve zo. 10.00-
 19.00 u (za. 18.00 u). Sinds 1873
 verkoopt deze ambachtswinkel houten
 voorwerpen van uitstekende kwaliteit,
 niet alleen gezelschapsspellen, maar

JUGENDSTIL EN DER BLAUE REITER

Aan het begin van de 20ste eeuw lokt München kunstenaars uit heel Duitsland, maar ook uit Rusland – Kandinsky – en Zwitserland – Paul Klee. Schilders, schrijvers en architecten vestigen zich in de stad, aangetrokken door de culturele dynamiek die er heerst, de actieve kunstmarkt, het succes van de uitgeverijen en de boekdrukkunst.

Jugendstil

132 Georg Hirth, een Münchens verzamelaar en uitgever, steunt de **Münchener Sezession** die in 1892 opgericht werd door kunstenaars die zich verzetten tegen het conservatisme, onder wie **Franz Stuck**, die zich in München vestigde en er een villa liet bouwen (blz. 60). De avant-gardistische groepering organiseert zijn eerste internationale tentoonstelling in 1893. In 1896 richt Hirth het blad **Jugend** – Jeugd in het Nederlands – op die zijn naam zal geven aan de artistieke stroming ook bekend als de Duitse art nouveau. Dit culturele en satirische weekblad is gewijd aan kunst en literatuur en kent heel wat succes. De grootste Duitstalige schrijvers werken eraan mee, onder meer Rilke en Thomas Mann. Heel wat Münchense kunstenaars uit de decoratieve kunst illustreren het omslag van het weekblad en in de stad verrijzen eclectische gebouwen (vooral in de wijk Schwabing – blz. 56).

Der Blaue Reiter

Der Blaue Reiter is een kunstenaarsgroep die in 1911 in München gesticht werd door de schilders **Franz Marc** en **Vassily Kandinsky** (blz. 47), bij wie Paul Klee, de leden van de Duitse expressionistische groep **Die Brücke** (De Brug, in 1905 opgericht door vier kunstenaars uit de Jugendstil), en later ook kunstenaars uit Rusland als Alexei von Jawlensky en Frankrijk met Robert



© M. Baill/ImageBROKER, Age fotostock/ADAGP, Paris 2018

Jugendstilgevel van Jacques Lasserre, in de wijk Bogenhausen

Delaunay en Henri Rousseau zich aansloten. In 1903 schildert Kandinsky een werk van een personage dat door een rotschtig weiland paardrijdt, met als titel *Der Blaue Reiter*. Het doek, dat bestaat uit een reeks kleurvlakken, toont al de richting die Kandinsky zal uitgaan en kondigt de beweging aan die kort nadien wordt opgericht. Binnen de **expressionistische stroming**, die gekenmerkt wordt door een subjectieve visie die bij de toeschouwer een zekere emotie moet oproepen, vormt *Der Blaue Reiter* een cruciale stap. De stroming wil zich bevrijden van alle regels, het conformisme en de zoektocht naar het realisme en plaatst abstractie en kleuren op de voorgrond met een sterke voorkeur voor de aquareltechniek. Kleurvlakken worden gecombineerd en stellen zich boven de vormen en de lijnen om het werk zo een zekere zeggingskracht te geven.

Het eerste grote theoretische werk van Kandinsky, met als titel *Spiritualiteit en abstractie in de kunst*, verschijnt eind 1911. De kunstenaar zet in zijn korte verhandeling uiteen wat zijn visie is op kunst, waarvan het uiteindelijke doel van spirituele aard is, en wat zijn theorie is over het **psychologische effect** van kleuren op de menselijke geest en op het innerlijke. Hij legt uit dat kleur kan gebruikt worden in de schilderkunst als een autonome realiteit, onafhankelijk van de visuele weergave van een object of van eender welke vorm. Kort daarna verschijnt de almanak *Der Blaue Reiter*, een werk dat een diepe weerklink krijgt in de verschillende artistieke milieus in Europa.



'Der Blaue Reiter' van Franz Marc, 1911

Hij stelt vragen bij de grondslag van de moderne kunst en zijn evolutie. Vragen over kleuren, de verwerping van het principe van de imitatie, de banden die de kunsten met elkaar verbinden: nieuwe en oude kunsten, Europese en Aziatische of Afrikaanse kunsten, arts savants en volkskunsten. Zijn geschriften onderstrepen ook de wil om iedere elke in artistieke technieken te bannen, waarbij hij streeft naar een kunst die volkeren noch grenzen kent maar behoort tot een enkele mensheid. De laatste grote tentoonstelling van *Der Blaue Reiter* vond in 1913 plaats in Berlijn. De groep wordt ontbonden tijdens de Eerste Wereldoorlog. Kandinsky vlucht naar Zwitserland, waar hij zijn onderzoek voortzet.

Vertaling	Valérie Maes
Omslagontwerp	Keppie & Keppie
Omslagfoto	iStock/COffe72
Ontwerp binnenwerk	Keppie & Keppie
Oorspronkelijke titel	Le Guide Vert Munich et les châteaux royaux de Bavière Week-end
Oorspronkelijke uitgever	Michelin, Parijs
Directie	Philippe Orain
Uitgevers	Hélène Payelle (Michelin), Lieven Defour (Lannoo)
Redactie	Mélanie Cornière, Aude Gandiol, Manon Heugel, Guylaine Idoux, Isabelle Labernadie, Christian Rault
Cartografie	Theodor Cepraga, Mihaïta Constantin Uitneembare vouwkaart: © MICHELIN en © 2006-2017 TomTom. All rights reserved. Stadskaarten: © MICHELIN en © cartografische gegevens © bijdragers van OpenStreetMap www.openstreetmap.org onder licentie van ODbL 1.0 opendatacommons.org/licenses/odbl/ All rights reserved. This material is proprietary and the subject of copyright protection, database right protection and other intellectual property rights owned by TomTom or its suppliers. The use of this material is subject to the terms of a license agreement. Any unauthorized copying or disclosure of this material will lead to criminal and civil liabilities.
Met dank aan	Audrey Gibouin en het Duitse nationale toeristenbureau

© Cartografie: Michelin

© Nederlandse tekst: Uitgeverij Lannoo, nv, Tiel, 2019

Het redactieteam heeft de grootste zorg besteed aan de samenstelling en de controle van deze gids. Maar omdat de gegevens voortdurend gewijzigd worden, moet de praktische informatie (prijzen, adressen, bezoeken, telefoonnummers, bezienswaardigheden, internetadressen...) worden beschouwd als een aanwijzing. Het is dan ook best mogelijk dat bepaalde info bij het verschijnen van deze gids niet helemaal correct of volledig is. Wij kunnen daar niet verantwoordelijk voor worden gesteld. Deze gids bestaat voor en door u; u bewijst ons dan ook een grote dienst door eventuele tekortkomingen of vergissingen te melden. Aarzel niet om ons uw opmerkingen en suggesties over de inhoud van deze gids mee te delen. Bij een eerstvolgende bijgewerkte editie zullen wij daar rekening mee houden.

Contactadres	De Groene Reisgids Uitgeverij Lannoo Kasteelstraat 97 B-8700 Tiel degroenereisgids@lannoo.be	De Groene Reisgids Uitgeverij Terra Lannoo bv Postbus 23202 1100 DS Amsterdam Zuid-Oost info@terralannoo.nl
---------------------	--	---

www.lannoo.com

Niets uit deze uitgave mag worden veelevoudigd en/of openbaar gemaakt worden door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke wijze ook zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

D/2019/45/351 - NUR 512 - ISBN 978-94-014-5726-2